

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2016

Porušovanie vlastníckych práv v environmentálnom kontexte

Environmentálne problémy sa už dávno dostali do pozornosti širokej verejnosti. Po celom svete sa nachádzajú ľudia pobúrení z toho, ako nešetrne sa nakladá s ich bezprostredným okolím alebo sú zasiahnutí prírodnými živlami, ktoré sa dotkli ich majetkov. Najdostupnejšie a najviac kolujúce informácie medzi ľuďmi sú práve tie o katastrofách alebo štatistických meraniach ponúkajúcich buď zamyslenie nad spôsobom života a určité varovanie, ak budeme pokračovať v doterajšom bezohľadnom konaní voči prírode bezo zmeny. Nie je jednoduché dostať sa k naozaj hodnotným informáciám, k záverom vyčerpávajúcich štúdií a následne objaviť prepojenia s oblasťami navzájom zdanlivo nesúvisiacimi, ktoré však môžu ponúknuť hľadané odpovede. V predkladanej práci sa nenachádza detailný rozbor vedeckých štúdií zameraný na ekologické problémy a ľudské práva prepojený s poznatkami ekonómie, sociológie a ostatných vied. Ide tu skôr o poukázanie na niektoré skutočnosti súčasnej doby dejúce sa kdekoľvek vo svete priblížené v niekoľkých príkladoch v spojitosti s porušovaním vlastníckych a ľudských práv.

Ku skrúcaniu a porušovaniu vlastníckych práv dochádzalo v minulosti a dochádza k tomu aj dnes a pritom sa jedná o jednu zo základných stavebných systémových jednotiek slobodnej spoločnosti. Na počiatku konfliktu sa objavia ľudia nespokojní so svojim súčasným stavom. Cítia sa byť znevýhodnený pred konkurenciou, alebo vidia možnosť zlepšenia svojich obchodných podmienok. Môže ísť o podnikateľov, organizované skupiny, alebo inštitúcie, ktoré majú odvahu a odhodlanie zmeniť existujúce podmienky, v ktorých sa pohybujú vo svoj prospech, prostredníctvom všetkých dostupných prostriedkov, ktoré sa im naskytnú. Použijú svoje postavenie, kontakty a moc, ktorou disponujú na presadenie určitých výhod od vlády, regiónov, miest, obcí. Jeden z postupov ako získať výhodu je ten, že do pléna začnú predostierať svoje záujmy, ktoré prezentujú ako ochranu prírody, znižovanie emisií oxidu uhličitého, znižovanie energetickej závislosti na fosílnych palivách, vytváranie nových a ochrana už existujúcich pracovných miest a pod. Často sa to končí mašinériou, kde zopár vybraných firiem, jednotlivcov a ich pomocníkov vo vládnom sektore ryžuje plody svojej práce v podobe neoprávnených ziskov, pričom ochudobňujú obyvateľov a významne im zhoršujú životné podmienky. Ako je to možné? V našej krajine nemáme účinné brzdy na zastavenie koncentrácie moci. Nie je tu fungujúce súdnictvo na ktoré by bolo možné sa v prípade potreby obrátiť a žiadať nezaujaté súdne procesy. Ak sa spomínané skupiny v spolupráci s vládou rozhodnú zrealizovať svoj projekt na dosiahnutie zisku, tak sa proti tomu nepostaví žiadna legitímna inštitúcia s dostatočnou podporou širokej verejnosti, ktorá by ich dokázala zastaviť v ich snažení. U nás na Slovensku sa momentálne deje niekoľko takýchto projektov, príklad vidieť na kauze Biomaker.¹ Slovenská republika sa zaviazala plniť nariadenia EÚ o znižovaní produkcie skleníkových plynov prostredníctvom podpory tzv. obnoviteľných zdrojov energie. Druh OZE bol ponechaný na výber jednotlivým členským štátom a tak sa na Slovensku začalo s masívnou podporou produkcie energie z drevnej biomasy. Existujú dva vzájomne sa vylučujúce spôsoby získavania bohatstva, z ktorých prvý je spôsob produkcie a zmeny – ekonomický spôsob. Druhou cestou je zmocnenie sa cudzích výrobkov a služieb skrze silu – je to metóda jednostrannej konfiškácie, metóda krádeže majetku ostatných.² Štát využíva na svoj chod práve druhý spôsob získavania bohatstva prostredníctvom daní a odvodov. Ide o legálny proces, z ktorého časť prostriedkov štát použije na svoj chod. Ďalšiu časť finančných prostriedkov, zozbieraných plošne od všetkých daňovníkov, použije štát na zvýhodnenie niekoľkých vyvolených subjektov vo forme dotácií. Dotácie poskytované vybraným firmám spaľujúcim dendromasu nie sú jedinou formou podpory, ktoré štát poskytuje. Jedná sa aj o ustanovenie garantovaných výkupných

¹ DREVO NIE JE OBNOVITEĽNÝ ZDROJ ENERGIE - http://biomaker.wolf.sk/files/BIOMASAKER_sumar_SK.pdf

² <http://www.mises.cz/literatura/anatomie-statu-14-kapitola-ii-co-stat-je-116.aspx>

cien energie, podobne ako pri výrobe energie zo solárnych panelov. Ďalej je to prednostný výkup energie generovanej týmito zdrojmi zo siete pri jej prebytku. Tieto štátne opatrenia zákonite spôsobia zvýšený dopyt po drevnej hmote, ktorej je na trhu v požadovanej kvalite nedostatok a tak tieto firmy vyrábajúce energiu z drevnej biomasy siahajú po zdravých stromoch a porastoch z najrôznejších zdrojov, ktoré sa nedajú klasifikovať ako palivové drevo najnižšej kvality. Iba na také drevo by mala byť totiž podľa zákona poskytnutá dotácia. Pri preukázateľnom porušení zákona sa znova prejavila koncentrácia moci, keď sa pod bremenom dôkazov, ktoré potvrdil Úrad pre reguláciu sieťových odvetví, udelila firmám porušujúcim zákon len smiešna pokuta v porovnaní s výškou poskytnutých dotácií a iných výhod. Neprišlo žiadne viditeľné verejné odsúdenie alebo prejav nesúhlasu s praktikami, ktoré sú v súvislosti s drevnou biomasou používané. Podľa dostupných zdrojov sa týmto problémom seriózne zaoberá len jedno občianske združenie – LZ VLK. Pritom ide o peniaze nás všetkých, keďže sú dotácie a ostatné výhody poskytované cez dane zo štátneho rozpočtu. Takto štát podporuje klčovanie stromov v rámci národných parkov aj mimo nich, a tiež získavanie drevnej hmoty zo zdrojov, ktoré nie sú vedené ako lesné porasty. Výrubu možno vidieť rovno pri turistických trasách v národných parkoch, na okrajoch lúk, v mestských lesoch alebo priamo v mestách. Podobné príbehy sa nedejú len tu na Slovensku, ale aj v ostatných krajinách Európy. Dotovanie výroby energie z drevnej biomasy sa vo veľkom v súčasnosti deje tiež v Anglicku, Francúzsku, Rumunsku. Tieto dotácie vytvárajú už dávno známe negatívne dôsledky na trhu. Zvyšujú konečnú cenu elektrickej energie pre spotrebiteľov. Pod zámienkou podpory sa berie vlastníctvo jednej osobe a dáva sa druhej osobe, zákon odoberá majetok všetkým a dáva ho niekoľkým vybraným.³ Takto sa deformuje prirodzená trhová alokácia zdrojov, nie podľa potrieb jednotlivých trhových subjektov, ale podľa vôle hŕstky podnikateľov prepojených so štátnymi úradníkmi. Naskytna sa im, alebo lepšie povedané, vytvorili si príležitosť na dosahovanie garantovaného zisku počas dohodnutého obdobia a na dosiahnutie tohto cieľa použili všetky dostupné prostriedky, ktoré implementovali do zmlúv a dohôd. Proti tomuto jednaniu sa postavilo LZ VLK, na ktorého podnety Úrad pre reguláciu sieťových odvetví urobil kontroly kvality spaľovaného dreva a následne rozhodol o znížení maximálnej ceny za drevnú štiepku, ktorú si môžu producenti tejto energie započítať do ceny predávanej energie.⁴ Dovtedy im dotácia pokrývala všetky náklady na nákup drevnej biomasy, čo automaticky vedie k zvýšenému dopytu po biomase zo strany dotovaných firiem.

K porušovaniu vlastníckych práv dochádza aj v prípade plánovanej ťažby ropy pri obci Smilno na severovýchode Slovenska. Tam sa ľudia bránia proti záujmom americkej ropnej spoločnosti, ktorá sa chystá ťažiť zo zeme nerastné suroviny. Pritom porušuje vlastnícke práva na prístupové cesty a nerešpektuje rozhodnutia súdov.⁵ Firma neinformuje o svojich aktivitách vlastníkov pozemkov, nejedná s nimi podľa zákona a koná bez ich súhlasu. Americká spoločnosť používa chemikálie s neznámym obsahom pri razení vrto, ktoré sa nachádzajú pri zdrojoch pitnej vody. Ľudí z vlády, ktorí o povoleniach pre americkú firmu rozhodujú sa ich konanie určite nebude osobne dotýkať. Ich osobné majetky, bezprostredné okolie ani zdroje pitnej vody nebudú v ohrození. Rozhodujú z Bratislavy o oblasti štyristo kilometrov vzdialenej, pričom nemajú žiadne analýzy vplyvu ťažby na prostredie. Sú na poste, z ktorého nebudú znášať žiadne dôsledky svojich nesprávnych rozhodnutí a nebudú za ne niesť osobnú zodpovednosť. Dopady po zásahu do životného prostredia nebudú znášať

---

³ F.Bastiat, Právo a svoboda

⁴ <http://biomasaker.wolf.sk/>

⁵ <http://presov.korzar.sme.sk/c/20351922/kauza-ropa-taziari-prehrali-sud-s-aktivistkou.html?ref=av-center>

ani predstavitelia americkej ťažobnej spoločnosti. Tak isto nebudú znášať žiadne negatívne externality, ktoré táto ťažba nerastných surovín so sebou prinesie.⁶

Vlastníctvo a príroda je podobne skúšaná nie len tu v Európe, ale všade vo svete. Na miestach, kde sa to odohráva sa veľmi zreteľne prejavuje koncentrácia moci a prepojenie podnikateľov a záujmových skupín s vládou. Dôsledky ich rozhodnutí a následných činov zašli až tak ďaleko, že nenávratne strácame ekosystémy a spoločenstvá, ktoré na svete pretrvávali tisíce rokov. Rozdiel súčasnej doby, ktorú žijeme s ktoroukoľvek minulosťou je ten, že sme vytvorili nástroje, ktorými môžeme svetové kultúrne a prírodné bohatstvo zničiť.

Ľudia chcú prirodzene dosiahnuť čo najväčší zisk zo svojich investícií, to je legitímna vec a nemožno proti tomu nič namietat'. Keď sa však stretne kapitálovo nesmierne silný investor s ľuďmi z vlády a začne s nimi zjednávať podmienky o dobývaní bohatých prírodných zdrojov nachádzajúcich sa na územiach, ktoré vlastne len formálne patria tej vláde, už nemožno považovať za legitímne dosahovanie podnikateľských zámerov. Takto sa napríklad stretávajú čínski investori s etiópskou vládou, ktorá im prenajala pôdu, na ktorej môžu investori realizovať svoje záujmy. Prehliadol sa tu fakt, že túto prenajatú pôdu už dávno po stáročia obývajú iní ľudia - prírodný kmeň Suri nachádzajúci sa práve na pôdach, o ktoré je veľký záujem od silných zahraničných investorov. Etiópska vláda na toto územie začala posielat' vojakov, aby vysídlila pôvodné osady z ich vlastného územia a presídlila ich do novopostavených osád, ktoré nie sú pre nich vyhovujúce. Ich pôvodná pôda sa stáva neobývateľnou kvôli založeným plantážam. Na základe týchto zhoršujúcich sa podmienok prichádza k nepokojom medzi kmeňmi navzájom a lokálnymi vládami. Je tu vidieť, že teraz disponujeme prostriedkami schopnými dosiahnuť úplné a nenávratné vyhladenie pôvodných kmeňových spoločenstiev po celom svete. Napriek tomu, že sa húževnato bránia, proti tlaku tak nesmiernej moci nemajú kmene veľké šance na to, aby ostali nedotknuté aj naďalej. Vystáva tu otázka, kto dal etiópskej vláde právo na to aby rozhodovala o území, ktoré jej vlastne nepatrí? Vidieť tu, že vládna alebo nadnárodná regulácia funguje len v prospech regulujúcich a nie záujmom ľudu. Regulátor svoje záujmy zvyšuje nad ostatné v takej miere, že sa stávajú neohrozené. Nepodliehajú trhovej konkurencii. Ide o obrovskú koncentráciu moci v rukách niekoľkých vládných úradníkov a predstaviteľov silných spoločností, ktorí hája svoje záujmy pomocou nekalých prostriedkov. Dá sa povedať, že pri takomto jednaní prestáva hrať rolu aj vzácnosť, pretože sa na svete už nenachádza viac ľudí žijúcich pôvodným spôsobom života. Je ich nesmierne málo a sú neobnoviteľné spolu s ich tradíciami, kultúrou a poznatkami, ak raz prestanú existovať.⁷

Podobný sled udalostí sa odohráva v oblasti Amazonského dažďového pralesa. Brazílska vláda formálne vlastní plochy, kde sa nachádza dažďový prales.⁸ Avšak na tomto teritóriu žili ľudia pred tým, než vznikla Brazília ako štát. Teraz je toto pôvodné indiánske obyvateľstvo vysídľované, neustále sa im zmenšuje ich vlastný životný priestor a je im tak znemožnené uplatniť právo na slobodný výber spôsobu života. Keďže vláda formálne vlastní pôdu pod dažďovým pralesom, je to práve tá inštitúcia, ktorá je zodpovedná za to, čo sa s dažďovým pralesom deje. Vydáva práva na ťažbu dreva v pralesi podnikateľom, ktorí však dostávajú len povolenie na ťažbu dreva, pričom si vláda zachováva vlastnícke práva.⁹ Úžitok z tohto obchodu má vláda a spoločnosti, ktoré dostali povolenia na ťažbu. Ani jedna z týchto inštitúcií ale neznášajú negatívne dôsledky, ktoré spôsobujú svojim konaním. Ani jedna strana

⁶ <http://presov.korzar.sme.sk/c/7848570/tazobna-spolocnost-sa-chce-v-smilne-vyvarovat-chyb-z-olky.html>

⁷ <https://www.theguardian.com/global-development/2014/nov/10/ethiopia-pastoralists-foreign-investors-land>

⁸ <https://mises.org/library/who-owns-amazon>

⁹ <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?1569>

totiž necíti zodpovednosť za to, čo sa s pralesom deje, pretože ho nikto nevlastní. Vláde sa jednoducho rozdáva povolenia na niečo, čo je ponímané ako vlastníctvo všetkých, teda nikoho a ide to o to ľahšie, keď majú z predaja tok finančných prostriedkov, ktoré potrebujú. Ťažobné a pestovateľské firmy určite nemajú záujem kultivovať zem, ktorá nie je v ich vlastníctve a starať sa o prales udržateľným spôsobom. Sledujú svoje vlastné záujmy, ktoré sa pokúšajú dosiahnuť pomocou akýchkoľvek dostupných prostriedkov nehľadiac pri tom na škody, ktoré okolo seba spôsobujú, pretože za ne nenesú v konečnom dôsledku zodpovednosť. Vláda ako regulátor tu preto v tejto úlohe zlyháva. Zďaleka nie je tou inštitúciou, ktorej by išlo o zachovanie svetového dedičstva v pôvodnej podobe.

Ľuďom žiadna vláda ani jej regulácia nepomôžu pri úskaliach, ktoré môžu s obhajobou vlastníctva nastať. Vládni úradníci sledujú svoje vlastné ciele, ktoré sa líšia od cieľov rozptýlených ľudí, o ktorých sa rozhoduje z kancelárskych stoličiek a tak zlyhávajú v úlohe obhajcu a garanta vlastníckych práv. Nedarí sa im ani v úlohe obhajcu ľudských práv a práv na slobodný život, pretože práva a záujmy vládnych úradníkov a na nich napojených spoločností sú pre nich prvoradejšie ako záujmy ostatných ľudí. Vo vláde sa koncentruje moc a stierajú sa brzdy, ktoré by obmedzovali dosahy vládnych rozhodnutí. Ak sa ľudia dostanú k moci, majú naopak tendenciu upevňovať svoje pozície vo všetkých smeroch. Pomohla by „minimálna“ vláda, ktorá však plní svoje úlohy, ktoré nemôže plniť žiaden iný subjekt. Dosiahnuť to možno zakomponovaním brzd do jednotlivých vládnych zložiek a kontrolou zo strany verejnosti, ktorá by krotila vplyv vládnych predstaviteľov. Pomohlo by vzdelané a aktívne obyvateľstvo participujúce na rozhodovaní, ktoré by videlo účinok svojich rozhodnutí v reálnom živote. Ak by videlo, že každý hlas sa počíta. Ak by videlo, že vláda háji vlastnícke práva a adresuje zodpovednosť za dôsledky konania každému aktérovi trhu, vrátane seba.